

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Становлення ринкових відносин в Україні об'єктивно зумовлює необхідність підвищення ролі банківського кредиту в економіці, що виступає одним із найважливіших чинників, які забезпечують неперервність розширеного відтворення. Дана роль визначається насамперед сферами застосування кредитних операцій банків відповідно до завдань економічного розвитку на основі комплексу спеціальних умов: необхідності участі позичених коштів у вирішенні проблем забезпечення безперервності і розвитку процесів виробництва і реалізації продукції; якості виробничої та інвестиційної діяльності підприємств; економного використання ресурсів; потреб забезпечення обороту платіжними засобами; інтересів підвищення добробуту населення та інших важливих сфер.

Сучасний період реформування господарського механізму впроваджується загальним спадом виробництва і ділової активності. Стійкою ознакою чого є скорочення банківських кредитних складень в економіку та зменшення їх частки у валовому внутрішньому продукті. Макроекономічними аспектами першопричин даних процесів є прорахунки у грошово-кредитній і фіскальній політиці, вкрай низькі темпи приватизації державного сектора, криза неплатежів, незадовільний розвиток фінансового ринку, ринку робочої сили, ринку нерухомості та землі. У той же час не слід недооцінювати і недоліки в діяльності самих банківських установ стосовно формування кредитного портфеля та вибору адекватних методів кредитування в відношенні різних позичальників на мікроекономічному рівні.

Динаміка економічного середовища, необхідність пристосування суб'єктів ринку до змін кон'юнктури та основних умов господарської діяльності вимагають неперервного пошуку найбільш оптимальних способів організації кредитних відносин між банками та їх клієнтами.

Кредитування представляє собою одну з найбільш ризикованих банківських операцій. Тому необхідною умовою застосування комерційними банками ефективних методів видачі позик клієнтам є мінімізація кредитного ризику за всіма напрямками вкладення коштів.

Основним і найбільш ефективним методом такої мінімізації слід вважати якісну оцінку банком кредитоспроможності позичальників, тобто стану, що відображає здатність клієнта своєчасно і у повному обсязі виконувати свої зобов'язання по погашенню кредитів та процентів за ними. В основі даної оцінки лежить розрахунок ряду показників, що відображають усі сторони діяльності позичальника. Насамперед, це коефіцієнти ліквідності і платоспроможності, які визначаються за співвідношенням між різними

групами активів і пасивів балансу підприємства, вказуючи на його фінансову стійкість. Крім того, важливе значення мають показники рентабельності та оборотності капіталів, що є свідченням рівня ефективності господарювання та вміння правильно розпоряджатися як власними, так і залученими коштами. Можуть бути використані і деякі абсолютні показники, що характеризують різні аспекти діяльності позичальника - обсяги прибутку, реалізації продукції, ступінь оновлення асортименту, продаж та ряд інших.

Невід'ємним елементом аналітичної роботи щодо оцінки кредитоспроможності позичальника слід також вважати вивчення його репутації у питаннях дотримання договірної і платіжної дисципліни, а також кваліфікації та ділових здібностей керівництва підприємства.

Результати аналізу діяльності клієнта за вказаними напрямками дозволяють банку прийняти оптимальне рішення щодо можливості і доцільності видачі кредиту, його розмірів, строків та рівня оплати.

Окрім заходів щодо управління кредитним ризиком у відношенні конкретних позичальників шляхом розрахунку їх кредитоспроможності комерційним банкам необхідно також здійснювати управління загальним портфелем банківських позик. В основі такого управління може лежати диверсифікація виданих банком кредитів, згрупованих за рядом якісних критеріїв - величини, строків, наявності забезпечення, виду позичальників, їх галузевої належності, форми власності, фінансового стану та ряду інших, що загалом дозволяє банку знизити ризик можливих втрат, пов'язаних з кредитною діяльністю.

Аналітична робота банку, пов'язана з мінімізацією кредитного ризику, являє собою основу сучасних методів організації кредитування, необхідні умови якого можна сформулювати наступним чином: по-перше, видача позик здійснюється в межах наявних у банку кредитних ресурсів; по-друге, вирішення усіх питань, пов'язаних з кредитуванням, виключно на договірній основі; по-третє, відносини ґрунтуються на комерційних засадах, що визначають пріоритетність прибуткового господарювання; по-четверте, дотримання банками усіх нормативів, встановлених регулюючими органами.

Особливості кредитного процесу в кожному банку в значній мірі залежать від таких чинників як його розмір, організаційна структура, кваліфікація персоналу, величина кредитного портфеля, види позик, склад клієнтури та ін. Однак загальна схема механізму кредитування повинна бути загальною для всіх банків і включати такі основні етапи:

1) формування портфеля заявок на кредит - збір і аналітична обробка інформації про попит на кредити та вибір найбільш оптимальних для банку пропозицій;

2) вивчення кредитоспроможності та фінансового стану потенційного позичальника - фактично оцінка величини кредитного ризику;

3) прийняття рішення про доцільність видачі позики та вибір конкретної форми її надання;

4) оформлення кредитного договору, де остаточно визначають умови кредитування;

5) видача кредиту;

6) контроль за використанням позики, то передбачає перевірку фактичного витрачання коштів їх цільовому призначенню, передбаченому договором;

7) повернення кредиту і сплата процентів за ним - завершальний етап кредитних операцій.

Сучасна практика організації кредитних відносин між комерційними банками і позичальниками повинна бути повністю заснована на індивідуальному підході банківської установи у кожній конкретній позичковій операції, при цьому перехід до ринкових відносин висуває на перший план необхідність оцінки економічної кон'юнктури та якісних параметрів розвитку даного позичальника. Це означає, що банківські позики повинні видаватися насамперед тим господарствах, у продукції, роботах чи послугах яких в найбільшій мірі зацікавлене суспільство. На практиці така зацікавленість виражається у динаміці ринкового попиту, аналіз якого повинен постійно проводитись банком.

Указаний аналіз може мати безпосередній вплив на прийняття банком остаточного рішення щодо кредитування тих чи інших цілей, визначених у заяві позичальника. Враховуючи, що ціль кредиту служить важливим індикатором ступеня ризику даної позичкової операції, банк повинен уникати кредитування тих заходів клієнта, які носять спекулятивний чи інший сумнівний характер. Особливо це стосується проблем, покриття збитків господарської діяльності позичальника, а також витрат, не передбачених його статутом. Результати правильного вибору цілей кредиту визначають низький ризик та гарантію прибутковості позичкових операцій банку.

Вибір оптимального методу кредитування передбачає встановлення такого порядку видачі і погашення позик, що у найбільшій мірі відповідає особливостям діяльності клієнта. Відповідно до цього визначається, чи буде кредит направлений на оплату розрахункових документів чи на розрахунковий рахунок позичальника, і за рахунок яких джерел відбуватиметься погашення позики. У перспективі вдосконалення організації кредитних відносин при переході до ринку могло б сприяти більш широкому застосуванню такого перспективного методу кредитування як овердрафт, основні переваги якого пов'язані з наступними чинниками:

- економія витрат коштів і часу, пов'язаних з оформленням видачі звичайних позик;

- оплата клієнтом лише фактичного користування кредитом у зв'язку із щоденним нарахуванням процентів на суму непогашеного залишку;

- можливості для банку періодичного перегляду надання послуг по овердрафту при збільшенні або зменшенні числа пільг;

- загальна економія коштів унаслідок короткочасного і перехідного характеру кредиту.

На сьогодні можливості організації кредитування у формі овердрафту обмежені вузьким колом вибраних клієнтів, що користуються найбільшою довірою банку, надійність фінансового стану і кредитоспроможність яких не викликають сумнівів, однак у перспективі за умов стабілізації економічної ситуації даний метод може стати досить поширеним у банківській практиці. Загальним результатом застосування банком тих чи інших методів кредитування повинно стати найбільш ефективне використання наданих у позику коштів, що позитивно відображається не лише на рівні прибутковості і стабільності діяльності банківської системи, але і на стані усієї економіки.

Комар В.В.

ПРО РОЗВИТОК КОНКУРЕНТНИХ ОСНОВ В НОВІЙ БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ

Створення, в нашій країні двоохрівневої кредитної системи сучасного типу виступає одним із головних досягнень реформи (на сьогоднішній час комерційні банки, які регулюються Національним банком України, - це по суті єдина більш-менш розвинута ринкова структура вітчизняної економіки), сама ця система ще далека від досконалості, від належного рівня ефективності функціонування. І це в більшості, якщо не у вирішальній мірі, визначається високим ступенем її монополізації, відсутністю повноцінної конкуренції.

Дану обставину, взагалі, неважко пояснити, дивлячись на проблему ретроспективно-генетично. Як відомо, дві третіх теперішніх комерційних банків виникли на базі колишніх спеціалізованих державних банків (не випадкові, мабуть, в цьому контексті нечіткість та розмитість самого базового поняття "комерційного банку" в Законі "Про банки і банківську діяльність", як відзначається спеціалістами). В наявності, відповідно, прямий контроль держави над значною частиною сукупного капіталу комерційних банків. Перехід їх до акціонерної форми, по ідеї, був покликаний цю незалежність різко посилити та закріпити, але засновниками, а потім і основними держателями пакетів акцій відповідних новоз'явлених АТ, виявилися державні, або контрольовані державою підприємства, їх об'єднання, міністерства.

Не розвиваючи далі цю тему, достатньо висвітлену в літературі, неможливо не відмітити: немає нічого дивного в тому, що більшість місцевих ринків сьогодні поділено між сильними комерційними банками, утвореними шляхом реорганізації бувших спецбанків, по старому "спецбанківському" принципу - галузевої приналежності клієнтури. Сильно монополізованим є ринок кредитування фізичних осіб. Більш 90% вкладів населення знаходяться на рахунках в установах Ощадного банку.

Протидію цьому монопольному розподілу місцевих кредитних ринків, з принципі, могли би скласти банки, утворені відносно недавно і на самостійній